

כבוד שמים הוא כמ"ש הרמב"ן פרשת האזינו על הפסוק (דברים לב כו) אמרתי אפליהם אשצייתם מאנוש זכרם וגו', דהקצ"ה צרא העולם כדי שיכירו גדולתו וידו לשמו, וזה נתקיים רק על ידי בני ישראל, שעל ידי הנסים ונפלאות שעשה עמם, נתפרסם שמו בעולם, ועל כן ראוי מדין הרעון שהיה צריכת העולם לקיים את ישראל לפניו תמיד, ועל זה נאמר ואעש למען שמי שלא יחולל בגויים, עיין שם דבריו הק'.

ועוד יש לומר דהנה הכלל הוא דהעבודה היותר גדולה ומעולה היא נחיתת עבודה המקרבת את הגאולה,

וזמיתה אפשר שיאמר האומר צראותו גדול שפלות הדור, דזה שיהיה כולו זכאי הרי הוא נמנע המציאות, דאי אפשר לרומם ולהעלות את כל הדור משפלות המצב כזה להביאם לנחיתת כולו זכאי, אי לזאת יטעה ויאמר דדעתו דאם כן ראוי לפעול לאידך גיסא ולגרום שיהיה הדור כולו חייב דזה צניקל הוא להשיג, ואשר על כן יצא לסייע ח"ו למעשה הרשעים ויחשוב דדעתו דאשר צהרבות הפעולות לגרום שיהיה כולו חייב, כזה הנה הוא מקרב את הגאולה, ולפי סברתו המוטעת יעלה על דעתו דמעט היהודים אשר עודם אוחזים במעשה הנדיקים דמלקדמין ועושים עוד רעון הצורא ב"ה, הן הנה המעכבים את הגאולה ח"ו, אולם האמת לא כן הוא, דמה שאמרו חכמינו ז"ל דדור שכן דוד בא בו יהיה כולו זכאי או כולו חייב, לא התכוונו כזה לומר דמה שיהיה כולו חייב הוא הסיבה אשר על ידה מתקרב הגאולה, דוודאי זה אינו, דאדרבה בכל חטא ועון מעכבים את הישועה ח"ו, ובכל דבר טוב שעושין בתשובה ובמלות ומעשים טובים ובמה שמתרחקין מן החטא כזה מסייעין להתקרבות הגאולה, אמנם חכמינו ז"ל ביארו כזה דברי הנביאים אשר התנבאו וחזו מראש מה שיהיה לעתיד, ולתתן הסתירות שישנם בכמה מקראות, וכמו שתירצו (סנהדרין צ"ח ע"א) גם כמה שאמר הכתוב אני ה' צעתי אחישנה, דהוי סתירה, וביארו דצעתי קאי על לא זכו, ואחישנה קאי על זכו, וכיוצא בו תירצו עוד בכמה מקראות שיש צנייהם סתירה, וכמו כן תירצו גם כזה דכתוב אחד אומר ועמך בולם צדיקים וגו', ובמקום אחר הוא אומר דאין איש ואין מפגיע ואין סומך, אלא למעני אעשה, ועל זה אמרו רז"ל דהמכוון באלו המקראות הוא שאם יהיה ביאת המשיח צנחנה זכו אחישנה, וזה נעשה שעמך בולם צדיקים והוי דור שכולו זכאי, אבל אם לא יזכו לביאת המשיח צנחנה זו, ויתמהמה עד הזמן של צעתי שהוא זמן הקץ האחרון שאי אפשר להתאחר עוד, כזה ראתה הנבואה שאורך הגלות יבא לידי מצב כזה שיהיה הדור כולו חייב, אבל לא ח"ו שנציל המעשים האלו שהוא דור שכולו חייב יצא המשיח.

ד"י שמח"ת תרצג:

אולם הכוונה דהנה חכמינו ז"ל דרשו מפסוקי נביאים שאם יהיו ישראל זכיות מרובים, יהיה הגאולה צנחנה אחישנה, ולזה צריך להיות כולו זכאי, אבל חלילה וחלילה אם לא יספיקו זכיות ישראל להיות אחישנה, וישאר הגאולה על קץ האחרון, ואז יהיה הגאולה הכרחי, ועל ידי אורך הזמן עד הקץ ההוא, יגרום ממילא שיהיה כולו חייב, אבל לא שהכולו חייב יגרום את הגאולה, רק האורך הזמן יגרום שיהיה כולו חייב, והסוף יהיה שמלך המשיח יחזיר בתשובה את כל ישראל, דכלא תשובה אי אפשר שיהיה הגאולה שלימה, ומה שאמרו כולו חייב, אין הכוונה שלא יאמר ח"ו יהודי שומר תורה ומצוות, רק לענין הגאולה שמדבר ממנה יהיה כולו חייב, היינו שלא יהיה דור זכיות גדולות כל כך שיוכלו להביא את הגאולה, ורק למעני אעשה שנציל כבוד שמו יתברך, וזהו הכוונה באומרו כולו חייב, שאינם מספיקים זכיותיהם להביא את הגאולה, וכעין שפירש במצ"ט על הכתוב (שמות כב ז) ונקי ונדיק אל תהרוג, שדרשו בו מניין ליוצא מבית דין זכאי, ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה, שאין מחזירין אותו לבית דין, תלמוד לומר ונדיק אל תהרוג, וזה נדיק הוא שנצטדק דינו בבית דין. ולכאורה איך אפשר לקרותו נדיק, ואפשר שהוא חייב והרג את הנפש רק שאין עדים בדבר, אלא שהתורה קורא אותו נדיק כיון שהוא נדיק בדיון זה, עד כאן תוכן דבריו. כמו כן לענין הגאולה קראו חכמינו ז"ל כולו חייב לדור שאין להם זכיות מרובים כל כך שיוכלו להביא את הגאולה צנחנה אחישנה, ולזה צריך זכות גדול מאוד.

וחז"ן מזה אפשר לומר בפשטות מה שאמרו כולו חייב, שהכוונה הוא רובו, ועל פי מה שכתב הטור"י הלכות ר"ה (ס' תקפ"ד סק"ג) וז"ל: כתב הטור שאין לומר מלך על כל העולם כולו שהוא כפל, ובכל הספרים יש כן, וז"ל לישב דמנינו הרבה פעמים רובו ככולו, וקמשמע לן כאן כולו ממש וכו', עכ"ל. אם כן כאן שלא אמרו ז"ל כל העולם כולו חייב ככפל לשון, רק כולו חייב, אפשר לומר רובו ככולו.

עוד יש לומר שאין הכוונה שיהיה כל הדור רשעים ח"ו, אלא דלענין זה לזכות להגאולה יהיה דור שכולו חייב, שלא יהיה להם הזכיות הנדרשים לזכות להגאולה, וכן מה שאמרו דור שכולו זכאי, רצה לומר שכל הדור יהיו נדיקים הראויים להגאולה, וכן נראה ממה שדרשו לה תם מקראי, דלענין דור שכולו זכאי דרש מקרא ועמך בולם צדיקים לעולם ירשו ארץ, ולענין שכולו חייב דרש מקרא וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע שיוכל לעורר צמעות להביא הגאולה, ועל כן אמר הקצ"ה למעני אעשה, הרי מבואר שהכל מיירי מענין הגאולה, ובדור כזה שהוא כולו חייב אי אפשר שיהיה הגאולה רק בעצור כבוד שמו יתברך כמו שנאמר למעני אעשה, וענין

פרק ב רבי אומר. שיבור. שיהיה תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. שיהא נוח לו, ויהיו נוחין בני אדם ממנו. וזה יהיה, כשילך בכל המדות בדרך האמצעי ולא יטה לאחד משני הקצוות. שאם הוא כלי ציטר, יש תפארת לו, שאוסף ממון הרבה, אבל אין בני אדם מפארינ אותו צמדה זו.

פרק ב רבי אומר, איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם.

רבינו יונה

מהר"י יעב"ץ

רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה. בהעשות המצות הקב"ה מפואר בהם, והן תפארת לעושיהן. כי תפארת המצות היא תפארת האמיתית בבני אדם, ולכן יברור לעצמו הדרך ההיא. ותפארת לו מן האדם. שיעשה המצות בזמן, ר"ל ודבר בעתו מה טוב (משלי טו כג). כי יוכל לעשותם בזמן שלא יישר בעיני הבריות ולא יהיה לו פאר בהם, ואין זה אמר שהוא יתן סדר כולל אך יתנהגו האנשים בכל מדה ומדה, אבל שלא יוכל לדבר דרך פרט במדות, כי לפעמים יצטרך לשנות ממה שאמר כפי העת והזמן או לעשות להפך, וזה יהיה מסור להם לב כפי צורך השעה. והנה קם זה האדון בחכמתו ונתן סדר פרטי לכל זמן וזמן, ואמר שהדרך הישרה אשר היא הממוצעת היא אשר יבחר לו האדם בכל עת ובכל זמן, או שילך בה, מה ענין הברירה הזאת שהרי הוא נותן דרך ואך יבור האדם מעצמו. - אבל זו אות ומופת על פירושי שהוא ע"ה דבר עם אשר ידע כבר הענין הכולל בכל מדה ומדה, ועתה בא לבחור הדרך הפרטי, ונתן גדר לזה הדרך ואמר כי צריכה שני תנאים, הא' הנוכח, והוא שיהיה לכל עושה דרך כלל תפארת, כמ"ש החכם בספרו. והב' שיהיה תפארת לו מן האדם, שיפארוהו עליה בעת התנהגו בה, ורצוני בזה שיעריך העת והזמן ובוזה יהיה מפואר בעיני האדם. וישוב הלשון כך כל שהיא תפארת לעושיה, וגם תפארת לו מן האדם, ר"ל שהתפארת אשר לעושיה ולו, הכל מן האדם, להורות כי במדות אנושיות ידבר לא במצות, וכבר התפלל המשורר (פסלס יז) על שני התנאים יחד ויהי נועם ה' אלהינו עלינו, אמר כי האל יתברך ברא זה הסדור הכולל אשר לזה המציאות והוא טוב מאד, ולפעמים ישנהו מפני עבדיו כפי המצטרך אליהם. - וזה החילוק יתחלק חלוק לשנים. אחד מה שהוא נשען על דרך הטבע, כענין צפחת השמן וזולתו מן הנסים הנעשים על ידי הנביאים לתועלת המושגחים. הב' למעלה מן הטבע, והש"י נקרא הוי"ה על שם שחדש זה המציאות והניחו באשר הוא עליו. ונקרא אלהים על שם שהוא יכול לשנותו בכל עת שירצה ומנהיג אותו כרצונו, וכשיצטרך לעשות דבר למעלה מהטבע לגמרי נקרא בשם הוי"ה, ע"ן שהוא מחדש דבר חדש כאשר בתחלה, אמר שיהא נועם הסדור הכולל והפרטי עלינו, וביאר שאלתו ומעשה ידיו כוננה עלינו בעת עשותנו אותו, שיהיה נעים כפי הזמן אשר בו נעשה, ומעתה ידנו כוננה מצד עצמו, והיא הבחינה הכוללת שעליה אמר התנא כל שהיא תפארת לעושיה.

דבר אחר כל שהיא תפארת לעושיה, קרוב אדם אצל עצמו כמו שנאמר (משלי טו כ) כל דרכי איש יד בעיניו, ולכן תלקח ראיה על הדרך הישרה, או שיעשנה אחר ותיטב בעיניו, או שיעשנה הוא ותיטב לאחרים. ויתכן לפרש ששם ב' התנאים יחד, ר"ל

עבודת ישראל

רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת וכו'. פירוש שפוסק תפארת לעושיה, הוא הבורא ית"ש בתורה ותפלה, ועל ידי זה משפיע תפארת לעולם התחתון לכנסת ישראל. וזהו ותפארת לו מן האדם, פירוש שהעולם מתפארים עם האיש הנדיק הזה במה שמביא להם השפעות הנ"ל. ולכאורה אינו מדקדק, דמתחלה התחיל לדבר בלשון נסתר שיבור לו האדם, ולכאורה אמר לנוכח והוי זהיר. אך דהענין הוא כך, כי ידוע שלא נקרא רבי רבינו הקדוש, לגודל נדקתו שהיה מופרש ומובדל מזה העולם התחתון כלל, כי קדוש הוא לשון פרישה, עד שקודם מיתתו הגביה ידיו ואמר שממיו לא היה נהנה מעולם הזה אפילו באצבע קטנה (כתובות ק"ד ע"א), כך היה תמיד מקושר בעולמות

העליונים, ולא היה יכול לדבר עם העולם לנוכח מגודל התדבקותו בהש"ת, רק היה מדבר בעדו והעם שומעין ממילא, כמו שמנינו בגמרא (עירובין נ"ד ע"ב) על אחד שהיה דורש בשוק העליון, פירוש בעולם העליון, ומליתו היה מונח בשוק התחתון, פירוש מליתו הוא הגוף היה מונח בעולם התחתון, ומלאו נחש כרוך עליו, פירוש מחמת התדבקות גופו אל ההמון באמרו לפניו תוכחת מוסר, נמשך אליו גם כן מאותן הרהורים רעים של ההמון, וזה נחש, שאותן המחשבות והרהורים הן מסכ"א ומזהמת הנתש שבה העולם השפל. ולזה התחיל רבינו הק' מתחלה להיות מדבר בעדו בנסתר, וכשאמר ותפארת לו מן האדם, היינו כנ"ל שמשפיע ומטיב לבירות, אז נחית מעט מדרגו, והעולם נתעלו מקדושתו עד שצאו לנוכח ואז דיבר עמהם לנוכח.

אבות פרק ב

עא

דברי חיים

רבי אומר איזה דרך ישרה וכו' והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה וכו'. [הנה] הצדיקים מחשבים הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, היינו שוקלין שלפעמים גדולה עבירה לשמה (גזיר כ"ג ע"ג), אך שהצדיק מסלק לעצמו וכל תאוותיו ומוסר עצמו לד' לעשות מלאכת הקודש באמת ולתכלית שבא לעולם ולתקן הדבר עד שרשו, והבורא ברוך הוא וברוך שמו ברוב רחמיו וחסדיו אינו מניח גורל הרשע וגו' (תהלים קכ"ג), ורגלי חסידיו ישמור (שמואל א' ג ט), וכשהצדיק מוסר נפשו רק לעשות נחת רוח לפניו יתברך, מורה לו דרך האמת. וישנא יא:

ישמח משה

רבי אומר איזוהי דרך ישרה וכו' והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. [על פי] המדרש (ויק"ר פל"ה א') על הפסוק אס נתקומי תלכו (ויקרא כו ג) אס נתקומי תלכו וגו', הדה"ד (תהלים קי"ט נ"ט) תשצתי דרכי ואשיצה רגלי אל עדומיך, אמר דוד צלל יום ויום הייתי מתשצז ואומר למקום פלוני ולצית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מציאות אותי לצתי מדרשות, הדה"ד ואשיצה רגלי אל עדומיך. ר' הונא צעס ר' אחא אמר תשצתי מתן שכרן של מנות והפסקידן של עצירות, ואשיצה רגלי אל עדומיך. ר' מנחם חתנא דר' אליעזר צר אצינא אמר תשצתי מה שכתבת לנו צמורה אס נתקומי תלכו, ומה כתיב תמן (ויקרא כו ו) ונתתי שלום צארך, ואס לא תשמעו לי, מה כתיב תמן (שם שם יד-יח) ויספתי ליסרה...

קדושת יו"ט

רבי אומר איזה דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהוא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. וכתב על זה הריטב"א ז"ל (הוצא במדרש שמואל) קלא יהיה כילי, וגם המצבצב אל יבצבז יותר מחומש (כתובות ג' ע"א), וכן אמר קלמה המלך ע"ה (קהלת ה ט) אזהב כסף קהול הכילי, לא יצבע כסף ולעולם לא יעשה נדקה מלהבחו את

ייטב לב

רבי אומר איזוהי דרך ישרה וכו' דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים. על פי המבואר בספרים הקדושים ההבדל שבין אותיות שלנו לאותיות של אומות העולם, כי מבואר בספר יצירה (פ"ד מ"ג) כי כל אות נקרא אבן, ובהצטרף איזה אותיות יחד נבנה תיבה שנקרא בית הנבנה מכמה אבנים. והנה אותיות של כל אומה ולשון אינם רק אבנים, שאין באותיותיהן שום מילוי וזלת הנכתב, אבל אותיות לשוננו הקדושה שבה נברא העולם ובה ניתנה התורה (צ"ו פ"ח ד'), יש בכל אות מילוי מלבד הנכתב, ואם כן עם המילוי היא נקרא בית, על דרך משל כשתבטא איזה אות בפה כגון א, על כרחך תבנה בית, היינו אות א הכתובה היא אבן, אבל כשתקרא אותה בפה ותכירנה לאחרים לומר א, על כרחך תאמר אל"ת, הרי היא בית. וכן ב היא כ"ת, וכן ג' היא גימ"ל, וכן כלם. לכן על פי האמת האותיות שלנו נקראים עם מילואם בית, אבל אותיות של אומות העולם אינם נקראים רק אבן. ובוז פירש הרב הקדוש מה"ר מנחם מענדיל זלה"ה מרימונוב שעל זה אמר הכתוב (יחזקאל לו טו) והסירותי את לב האבן מבשרכם, היינו הלשונות יכתובת אותיות של העמים אשר המה אבנים שלא נבנה מאחת מהן בית, עד כאן דבריו הקדושים.

מהר"י מ"ב

רבי אומר איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. אפשר לומר צדך נחות נכוונת המשנה צאוננו ותפארת לו מן האדם, דכי כך הוא דרכה של תורה שכל מה שעושים יהיה משונו צעיני הצריות, והלא כמה דברים יש שנוצצים צעיני המקום, ואינם נראים יפים צעיני הצריות.

עצי חיים

רבי אומר איזה דרך ישרה וכו' והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה. דהנה איתא במסכת סוטה דף י"ג ע"א חכם לב יקח מצות (משלי י ט), זה משה, שכל ישראל נתעסקו בבזיה והוא נתעסק בעצמות יוסף. וכתב במהרש"א בחידושי אגדות על מה שתאר אותו בשם חכם, דלכאורה אינו ענין לכאן רק תאר צדיק, דאיזה דבר חכמה יש

יין הרקח

דברים יצא, וחד אמר ניזל אפתחא דוונות ונכפייה ליצרא ונקבל אגרא וכו'. הרי יש כאן דרך עבודה בזה, ועם כל זה בוראי אין לסמוך על זה כי אולי לא ישלום ביצרו. וזה שאמר דוד אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' דייקא, אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו, ר"ל אף שהם בבחינה גדולה שלא פעלו עולה, אף אם בדרכיו של עולה [הלכו], עם כל זה יותר טוב ההולכים בתורת ה'. וזה שאמרו אשרי האיש אשר לא הלך בעצת וכו' ובמושב לצים לא ישב, כפשוטו מה קמשמע לן,

רבי אומר איזו דרך ישרה וכו'. על פי הפסוק (דברים כו) פן יש בכם שורש פורה וכו'. ובריש תהלים (ב' ב' ג'), ובאשרי תמימי דרך (שם קי"ג ג'), ובריש משלי (ב' י' בני אם יפתוך חמאים וכו'). [כוונתו למה שכתב בספר תפלה למשה תהלים קי"ט על הפסוק אשרי תמימי דרך אופן ד', וביאר כ"ק מוזל"ה בעל המחבר ספר ייטב לב בתהלים קאפיטל פ"ד י"א כוונתו, וזה לשונו: על פי מה שאמרו בגמרא עבודה זרה דף י"ז ע"א ר' חנינא ור' יונתן חד אמר ניזל אפיתחא דעכו"ם

רבינו יונה

עושה מצוה בשלימותה, כענין שאמרו (שם ק"ג ע"ה), כל העושה מצוה כמאמרה אפילו גזר דין של שבעים שנה מתבטל, שנאמר (קהל פ ד-ה) באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה, וכתוב בתורה שומר מצוה לא ידע דבר רע. וגם צריך להתנאות במצות לולב נאה, טלית נאה וספר תורה נאה וכיוצא בהן (שם ק"ג ע"ה) בענין שיפארוהו בני אדם וישבחוהו עליהם.

ורבינו משה ב"ר מימון זצ"ל פירש זאת המשנה על המדות ^{לעשותן על דרך האמצעות שהוא הדרך המובחר, ותפארת לעושהו, שמכינה לב טהור לאדם ומתחדש בקרבו רוח נכונה. ותפארת לו מן האדם, שמלמדו לנהוג עם הבריות מנהג נאה, כמו מדת הנדיבות כי ולכילי לא יאמר שוע (ישעיה לז ה).} - גם המפזר רע ירוע, ומי הוא הנדיב, אך האוהב את הממון ושומר אותו שמירה מעולה ומתיעץ בנדיבות, ועושה סדר בהוצאה כדי שיספיק לו לעשות הטוב והישר במקום הראוי להנתן בו. גם אין כל המדות תחת השמים נאות כי אם על דרך האמצעות, הן תפארת לעושה אותן ותפארת להם מן האדם, אך אם מעט ואם הרבה שניהם למרע.

ישמח משה

נחוצה הלצות על הפסוק (שם ק"ט קלה-קלו) פניך האר צענך וגו', פלגי מים ירדו עיני וגו'. ומדריגה זו היתה לדוד, לכך אמר בכל יום ויום וכו'. ועל פי זה יש לפרש מאמר רז"ל (ברכות ל"ד ע"ג) במקום שבעלי תשובה עומדין, אין נדיקים וכו'. ולצית דירה פלוני וכו', מרמז גם כן על איזה היכל ומדור הידוע לו מעולם העליון, ונמצא היה כולו דבוק למעלה בהתפשטות הגשמית ולצו כל עמו לילך לצית הכנסת, רק שרגליו מציאות אומה, כל כך היה דבוק צעת הליכה. והכי פירוש דקרא חשנמי דרכי המיוחד לי מזל מקור מחצני, ואף על פי כן ואשיבה רגלי, כי רגלי הולכים מעצמם מזל הרגלם הטוב.

קדושת יו"ט

הכסף, הרי דבר כנגד הקמנן, ואחר כך אמר ומי אוהב צהמון, כנגד המפזר שלא כסדר שהוא אוהב צהמון עם לעשות להם טובה, לסוף ינטרך הוא לבריות, וזה שאמר לא תבואה, שלא ישאיר לעצמו תבואה, ועל שניהם אמר גם זה הכל, שאין מדה טובה אלא האמנעית, עכ"ל עיין קס. מצינו למדן שהבחינה הטובה היא בדרך האמנעי כגון בלדקה שיהיה תפארת לעושיה על ידי שלא יהיה וותן ציות, ותפארת לו מן האדם על ידי שלא יהיה קמנן ציות, וכמו כן היא גם בשאר ענינים, וכאשר גם הרמב"ם ז"ל (בהל' דעות) הפליג מאוד בדרך הממונע בכל דבר ודבר. אכן כלל גדול אמרו באיש אשר כבר הרגיל את

ייטב לב

עוד זאת תשכיל ותבין, כי אותיות שלנו מתרבים ומתגדלים עד לאין מספר, על דרך משל, א' הוא אחד, ואם תקראנה במלואה אל"ף עולה קי"א, ואם תמלא אל"ף בזה אל"ף למ"ד פ"א עולה רס"ז, ואם תמלא זה המילוי יעלה יותר עד אין מספר, וכן כל האותיות. אבל אם תאמר רק א' ולא יותר, לא יעלה *רק א' וכן ב' שנים, וכן ג' שלשה, מה שאין כן אם תאמר המילוי, הרי יש בזה עוד מילוי דמילוי, אם כן יעלה עד אין מספר.

ובזה נבין ונשכיל שצריך המלמד תינוקת של בית רבן ללמוד עמהן בראשית למודי אותיות אל"ף ב"ת גימ' דל"ת במילואם, כמו שנמסר לנו בקבלה מאבותינו ואבות אבותינו. והן רבים עתה עמי הארץ הסוררים המורים הנקראים לעהרערם, הפורצים גדריו עולם ללמד לנערי בני ישראל אותיות שלנו כמו אותיות של אומות העולם, היינו א"ב ג"ד כו' בלא המילוי. אבל האיש הירא את דבר ה' ימנע רגל הילדים מהן וכיוצא בהן, כי הן הנה מארבעה אבות נזקין ותולדותיהן כיוצא בהן, והנה ארסם ארס ברזל שזה משורש פורה ראש ולענה המוליד מינות ואפיקורסית בלב הילד, ועיו הרואה תעיד על זה בזמנינו, אשרי השומע ויחדל.

מהר"י יעב"ץ

שהנסיון הוציא אותה מדה לאור, וב' שתאות לו, שכבר יקרה שתאות אותה הדרך לאשר הלך בה ולא תאות לכל, לכן בהצטרף שני התנאים יחד תכשר כל פעולה. והנה התחייב זה כן לפי שהמדות האנושיות לא יוצרפו כי אם במצורף שכל בני אדם. ולזה אמר והוי זהיר במצוה קלה שאין אתה יודע וכו'. ואם הרשיתך לבחור במדות האנושיות, לא הרשיתך במדות אלהיות. דבר אחר אמר שהדרך הבעונית היא הראויה להלך בה בכל המדות, ועל דרך משל הכילות תפארת לעצמו שירבה עושרו, אבל אין תפארת לו מן האחרים, והפזר בהפך, אמנם הנדיבות שהיא הדרך האמצעית תפארת לעצמו ותפארת לו מן האדם, ופירוש מבואר הוא. ומה שהקשה הר"י אינה קושיא בעיני, שהתנא עצמו מבאר שזה התפארת הוא בשני פנים, וגם העושה תפארת לו מן האדם בצד מה, אלא שתפארת הנדיבות יותר עצמי ואמתי, סוף דבר אין קושיא בעיני.

והישר במקום הראוי להנתן בו. גם אין כל המדות תחת השמים נאות כי אם על דרך האמצעות, הן תפארת לעושה אותן ותפארת להם מן האדם, אך אם מעט ואם הרבה שניהם למרע.

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

אוצר החכמה

קדושת יו"ט

ייטב לב

ובי תאמר מה בצע אם לומד האות ומלואו, או כמו שנכתב לך. אע"פ ואומר להודיעך קושט אמרי אמת, הלא ידעת כי עיקר יסוד דת הישראלי להאמין בתורה שבכתב ובפירושה הנמסר לנו בעל פה, כדכתיב (שמות מד יג) ואתנה לך וגו' התורה, זו שבכתב, והמצוה, זה פירושה שבעל פה (עיין נרמס ס' ע"א), ומהן שאין מפורש בכתב כי אם נלמד מיי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, ומהן מה שהוסיפו חז"ל ועשו משמרת וסייג לתורה ומצות שהן מדברי סופרים, שנצטוונו לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך (דברים יו יא). והנה גוף האות הנכתב הוא למראה עיני הילד, והמילוי אינו רואה, וכשאומר לו שזה אל"ף, הרי ל"ף נמסר לו בעל פה והוא מאמין לו שכן הוא, הרי מהנכח ומרגילן להאמין בכך התורות יחד שבכתב ושבעל פה. עוד יש כוונה שבזה מיוחד הדודים תורה שבכתב ושבעל פה בכל אות ואות.

מהר"י ט"ב

עצי חיים

בזה רק הוא צדקות. ומפרש דשפיר הוא דבר חכמה, שחושב הפסד מצוה כנגד שכרה, עד כאן דבריו. ובישמח משה פרשה זו הקשה היתכן לומר כן דאם מחשב השכר ובשביל זה היא מתווק במצוה, אם כן הרי היא על מנת לקבל פרס (אבות פ"א מ"ג), ואם כן האיך חשב משה השכר של המצוה כנגד ההפד ובשביל זה התווק במצוה, דהרי זה על מנת לקבל פרס, ודבר זה אסור. וקשה גם כן על אמרם ז"ל במסכת אבות הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה וכו', דזה מורה על מנת לקבל פרס, עיין שם. ונראה לענ"ד לתרץ על פי מה דאיתא בסוף פרק קמא דקידושין (מ' ע"ג) לפי שהעולם אחרי רובו נידון, על כן יראה האדם את עצמו ואת כל העולם כולו תציו זכאי ותציו חייב, עשה מצוה אחת

עלמנו בלויזה מדה רעה ח"ו, אז ההרגל נעשה טבע וקשה לפרוש ממנה, על כן איפא זאת הענה היעולה והיא המותנת לחיזו דרכו בקנה האחרון ההפכי כדי להרחיק ממנו מדה המגונה, ואחר כך יהיה בכחו להחזיק במדה האמצעית, וכבר נתבאר זה בספרים על דרך מסל למקל או לבגד שנתעסק, אי אפשר ליסרו אלא אם כן יעקמו אותו מקודם

בהן, ומהן מה שהוסיפו חז"ל ועשו משמרת וסייג לתורה ומצות שהן מדברי סופרים, שנצטוונו לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך (דברים יו יא). והנה גוף האות הנכתב הוא למראה עיני הילד, והמילוי אינו רואה, וכשאומר לו שזה אל"ף, הרי ל"ף נמסר לו בעל פה והוא מאמין לו שכן הוא, הרי מהנכח ומרגילן להאמין בכך התורות יחד שבכתב ושבעל פה. עוד יש כוונה שבזה מיוחד הדודים תורה שבכתב ושבעל פה בכל אות ואות.

אמנם כשנדקדק בלשון המשנה ותפארת לו מן האדם, דהוי ליה למימר מהאדם. ואפשר לומר דאמרו רז"ל (מנחות ה' ע"ב) מן הצקר (ויקרא א ב), ולא כתיב מהצקר, דאמי להוציא את הטריפה דאינו ראוי לקרבן. הכי נמי אחי האי מן, למעט אדם שהוא טריפה ואינו כשר, דאינו נריך שיהיה לו תפארת מזה האדם. וממילא לא קשה, דהא איכא דברים שישרו צעיי המקום, ולא ישרו צעיי המון הצריות, דאטו צשופטני עסקינן העוזרין על מנות ה', אלא דמיירי תפארת לו מן האדם בלנשים נדיקים. טיב לבב ח"ג רלה. רבי אומר איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. נריך ציבור להבין כוונת המאמר, וכי צא התנא ליעץ את האדם לצור לו דרך זו שיהיו מעשיו להתפאר בהם

יין הרקה

לא אמר בלשון ציוה, רק באם שמסופק איזה דרך לבחור, יכרור במה שבני אדם מפארין יותר, ולא משום התפארת, רק דקול המון כקול שדי, ובודאי דזה חשוב יותר לפני המקום, רק באופן שיד השגתו שזה בכולו, מה שאין כן באם בא' יש לו חשק גדולה ובאיך לא. - והיינו כל שהוא תפארת לעושיה, ולא משום התפארת, רק משום דווראי זה שייך לאור נשמתו, והבן כי הוא פירוש אמיתי בס"ד.

או יאמר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם וכו'. על דרך עשה רצונו כרצונך (אבות פ"ג מ"ד). כי כל אדם במה שנפשו חושק, הרי הוא בודאי מיוחד לו. והנה כל ישראל הם שיעור קומה אדם שלם, וכל איש פרטי מתייחס לאיזה אבר, ושייך לו אשר לו. - והיינו איזו דרך ישרה, ועל זה בא התשובה שיבור לו האדם, ר"ל מה שיבור לו האדם מצד שהוא אדם בעל שכל דיהיה מה שיהיה, זה חלקו, ועל זה אמר וביאר יותר כל שהוא תפארת לעושיה, ר"ל כל שהוא מה שהוא הכל תפארת לעושיה, לעושיה דייקא כי בוודאי שייך לו, ותפארת לו, ר"ל בודאי תפארת זה, מיוחד לו מן האדם, מן כלל האדם הקומה שלימה כנ"ל.

אלא קמשמע לן אף אם ירצה לישב במושב לצים כי היכי שיכופ יצא, אפילו הכי אשרי מי שאינו הולך בדרך זה כי אם בתורת ה' חפצו, ועל דרך זה מפרש בני אדם יפתוך חטאים אל תאבה, ר"ל אפילו אם יפתוך על דרך האמור אל תאבה, עכ"ל הקדוש]. בדרך ישרה הוא מה שתפארת לו מן האדם, מה שהוא קדוש שמו יתברך, ולא מה שהוא חילול השם, ודו"ק.

ועל פי זה יש לפרש בריש איוב (א ב) והיה האיש ההוא תם וישר וסר מרע. ר"ל דהמדרגות הללו לא היו על ידי קירב להרע וכבישה, כי היה סר מרע, רק בעצמותו היה לו המדרגות הללו, ודו"ק.

או יאמר איזו דרך ישרה שיבור לו האדם. עיין במדרש שמואל מה שהקשה [דמאי קאמר, האם בידי האדם לבור לו דרך כרצונו וחפצו, הלא התורה מורה לנו הדרך הישרה, ואין לנו ישרה ממנו כי ישרים דרכי ה' (ישעיה יז י), עיין שם]. והנ"ל כי יש בעלי משנה, ובעלי מקרא, ובעלי גמרא, ובעלי אגדה, כולם דרך ה' וישרה. והנה כבר כתבו דלמה שהאדם חושק יותר, בזה יחזיק כי נשמתו לזה מסוגל, על כן

ייטב לב

קדושת יו"ט

לנדו השני, כי אם יטו אותו אל מרכז האמנעי יחזור להעיקוס כנראה בחוס, על כן ההכרח לעקם אותו על קטתו השנית, ועל ידי כך ישאר על מרכז האמנעי. איברא הדעת מכרעת דכל זה שייך רק במי שכבר הורגל בחיזה מדה לא נכונה ח"ו, לא כן במי שלא סר מני הדרכ התורה כל ימיו ומעולם לא הורגל עלמו במדות רעות ח"ו, לאיך אשר אלה לו לו ראוי ולו נאה לילך ולהתנהג עלמו ככל זמן ועידן בדרכ הממונע כאמרס ז"ל.

איזה דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהוא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. על פי מה שמבואר בספה"ק דאבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב כל אחד תיקן במדתו חטא דאדם קדמא אשך פגם בשלש אלה ע"ג ע"ג ע"ג, אברהם אבינו ע"ה תיקן החטא דעבודה זרה על ידי הנסיון שהפיל עלמו לכבשן האש, ועל ידי עקידת יצחק שפשוט לווארו על המזבח נתקן חטא דשפיכות דמים. ואחרון הכי נכבד יעקב אבינו ע"ה במה שעשה אלל לבן נתקן חטא דג"ע, עיין בתיקוני זוהר הק' בתיקון ס"ט (ק"ב ע"א) וז"ל: באברהם אתלבן אדם, וביצחק אנטרף, ורזא

דמלה מנרף לכסף וכור לזהב (משלי יז ג), מנרף לכסף דא אברהם, וכור לזהב דא יצחק, ובוחן לבות ה' דא יעקב כו', עיין עוד בתיקון מזה. ויש לומר משום הכי נקרא יעקב בחור שבאבות, יען כי על ידו נשלם התיקון מפגם אדם קדמא לגמרי, וזהו הכוונה במאמר חז"ל ב"ב דף פ"ד ע"א שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון, כי במדת תפארת יעקב אבינו ע"ה נשלם תפארתו של אדם הראשון, והיה התיקון בשלימות ויאל מוזקק מכל סיג ופגם.

ובזה יס לכוון גם כהא דאיתא במתניתין רבי אומר איזה דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהוא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. הכוונה למדתו של יעקב מדת תפארת שעל ידו ותפארת לו מן האדם דייקא, רומז לאדם קדמא.

עצי חיים

מהר"י ט"ב

לפני בני אדם, אמתמה. הלא לכאורה דנר זה הוא מתחבולות היצר הרע המפתה את האדם להתכונן צמעשיו כדי שישנחוהו בני אדם...

ואפשר לומר על דברי הגה"ק חיד"א זלה"ה לפרש הפסוק (תהלים קמה כא) תהלת ה' ידנר פי ויצרך כל גשר שם קדשו לעולם ועד. דהנה מנאח החקירה מקום לנוח מאחר שהתפלה היא עבודה שכלל דרחמנא לבא נעי, ואחר כוונת הלז הן הן הדברים, אם כן מה טעם תיקנו חכמים להתפלל צפיו, הלא טוב מזה שיכוון את לבו לפני אביו שבשמים ויקרע סגור לבו ל"ב קרעים, ובה תעלה תחנתו לרצון לפני אדון כל, ומה נצט צהנעת השפתיים לצטא דבורי התפלות צפיו. וכמצי משם האר"י ז"ל לצאר הענין דאין הכי נמי שהאדם אשר מחשבתו זכה ולבו מכוון לאביו שבשמים, סגי ליה ברעותא דלנא, אלא דאפילו הכי הזקיקוהו חכמים להתפלל צפה כדי שיהיו השומעים קולו בתפלה מתעוררים ויתלהב לבם לאהבה את ה', דאילו היה שופך לבו בתפלתו לפני ה' ולא ישמע קולו, אין בני אדם יכולים ללמוד ממנו. וזה ביאור הפסוק תהלת ה' ידנר פי, היינו מה שאני נריך לדבר תהלות ה' באמרי פי, ולא סגי בכוונת הלז, טעמא דמילתא משום ויצרך כל גשר שם קדשו לעולם ועד, הם השומעים אותי מספר תהלות ה' באמרי פי, יתעוררו לעשות כמוני, עד כאן דברי החיד"א ז"ל. וכן כתב ק"ו זלה"ה (בתפלה למשה קאפיטיל קמ"ו)...

ובזה נצא לביאור המשנה איזוהי דרך ישרה וכו' כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. היינו שראוי לו לאדם לבחור דרך כזו שגם אחרים יוכלו לקבל ממנו וללמוד ממעשיו דרך בעבודת ה', וכמבואר דעל כן תקנו חכמים לצטא התפלה בחיתוך שפתים כדי לעורר את לבבות השומעים. וזהו שאמר כל שהיא תפארת

ועוד זאת, כי יסוד דת הישראלי להאמין בלבם הנאמר בקבלה מאבותינו ואבות אבותינו, יותר ממה שעינינו רואות בחוש ויותר ממה שמשיג בעין השכל, כי אם מבה אמונה, וכשמחנך התינוק ללמדו גוף האות הנראה לעיניו עם המילוי שאין רואהו, ומרגילו להאמין שכך הוא נמשך לנו מאבותינו, הרי מרגילו ביסוד האמונה להאמין בה' ובמשה עבדו ובדברי הנביאים והחכמים, אם כי אותותינו לא ראינו אין נביא אתנו כי אם אבותינו ספרו לנו מימי קדם, וחנוך לנער וגו' גם כי יזקין לא יסור ממנו (משלי כג ו), כי גירסא דינקותא עדיף ונחקק על לוח לבו של הילד כמו על הספר, וכמו שאמרו חכמים (אטת פ"ד מכ"ד) הלומד ילד למה הוא דומה, לבותב על נייר חדש וכו'. מה שאין כן אותן המורים החדשים שמלמדין רק האותיות כמו שנכתבין א' ב', ואינו משמיע לאזניו מילואי האותיות, מרגילו להאמין רק במה שעינינו רואות ולא מה שאזנינו שמעו מאבותינו, וזה שורש המינות ואפיקורסת, וזה ברור ואמת לכל מבין ומאמין ומקשיב.

דמלה מנרף לכסף וכור לזהב (משלי יז ג), מנרף לכסף דא אברהם, וכור לזהב דא יצחק, ובוחן לבות ה' דא יעקב כו', עיין עוד בתיקון מזה. ויש לומר משום הכי נקרא יעקב בחור שבאבות, יען כי על ידו נשלם התיקון מפגם אדם קדמא לגמרי, וזהו הכוונה במאמר חז"ל ב"ב דף פ"ד ע"א שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון, כי במדת תפארת יעקב אבינו ע"ה נשלם תפארתו של אדם הראשון, והיה התיקון בשלימות ויאל מוזקק מכל סיג ופגם.

ובזה יס לכוון גם כהא דאיתא במתניתין רבי אומר איזה דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהוא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. הכוונה למדתו של יעקב מדת תפארת שעל ידו ותפארת לו מן האדם דייקא, רומז לאדם קדמא.

אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, עבר ח"ו עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חוב. עד כאן דברי הגמרא. ואא"ז וצלה"ה בייטב לב פרשת ראה הביא בזה דאף על גב דאינו רשאי לעשות על מנת לקבל פרס, עם כל זה בשביל שכר והעדר העונש של רבים להכריע את כל העולם לטובה, בודאי ראוי ונכון

כן מה טעם תיקנו חכמים להתפלל צפיו, הלא טוב מזה שיכוון את לבו לפני אביו שבשמים ויקרע סגור לבו ל"ב קרעים, ובה תעלה תחנתו לרצון לפני אדון כל, ומה נצט צהנעת השפתיים לצטא דבורי התפלות צפיו. וכמצי משם האר"י ז"ל לצאר הענין דאין הכי נמי שהאדם אשר מחשבתו זכה ולבו מכוון לאביו שבשמים, סגי ליה ברעותא דלנא, אלא דאפילו הכי הזקיקוהו חכמים להתפלל צפה כדי שיהיו השומעים קולו בתפלה מתעוררים ויתלהב לבם לאהבה את ה', דאילו היה שופך לבו בתפלתו לפני ה' ולא ישמע קולו, אין בני אדם יכולים ללמוד ממנו. וזה ביאור הפסוק תהלת ה' ידנר פי, היינו מה שאני נריך לדבר תהלות ה' באמרי פי, ולא סגי בכוונת הלז, טעמא דמילתא משום ויצרך כל גשר שם קדשו לעולם ועד, הם השומעים אותי מספר תהלות ה' באמרי פי, יתעוררו לעשות כמוני, עד כאן דברי החיד"א ז"ל. וכן כתב ק"ו זלה"ה (בתפלה למשה קאפיטיל קמ"ו)...

עצי חיים

לעשות על מנת לקבל פרס, למען לא יכריע את העולם לכף חוב כי אם לכף זכות, כי השי"ת מקור הטור רוצה להטיב, וזה עצמו היא מצוה להציל נפשות מישראל לדרוש שלומם וטובתם כל הימים, וכל שכן שלא להיות גורם להרע ח"ו לרבים ולכל העולם, עד כאן דבריו עיין שם באריכות מה שמבאר בזה דברי הגמרא (נ"ז ע"ט ע"ג) באו ונחשוב חשבוננו של עולם וכו'.

ועל דרך זה יש לומר מה שאמרו חז"ל **הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה**, היינו לחשוב שכרה של כל העולם והפסדה ח"ו, באופן זה דוקא הותר לחשוב הפסד מצוה ושכרה, כיון שזה עצמו מצוה להטיב לזולתו, אבל בשכר לעצמו להנאתו וטובתו דייקא, על זה כבר אמרו דאין לעשות על מנת לקבל פרס, וגם במשה רבינו ע"ה דחשב הפסד מצוה נגד שכרה, היתה גם כן רק באופן זה דחשב עבור טובת הכלל כלו דבכגון זה מותר כנזכר לעיל. וזה שאמרו חכמינו ז"ל (דכ"ר פ"א ט') משה שקול כנגד כל ישראל, כיון שכל כוונתו לא לטובת עצמו כי אם להכריע במעשיו לזכות את כל ישראל, ועל כן היה שקול דייקא שהכריע במשקל לטוב כל ישראל.

ח"א ואחנן קת. [מועדים י"ג מדות נ:]

התלמוד תורה שאותו הממון מסייע להחזיק התלמוד תורה, ובעבור שכל כך גדולה הזכות, מתגבר היצר ביותר למונע את האדם מלפרוע חוצו. מה שאין כן אם צנו לומד אצל מלמד מיוחד שאין יוצא מאותו הממון טובה כי **אם לעצמו צלצד**, משום כך אין הסתם היצר הרע גדולה כל כך.

וזאת אפשר לומר בדברי התנא איזוהי דרך ישרה וכו' **כל שהוא תפארת לעושיה**, וגם ותפארת לו מן האדם **סיהיו אף אחרים נהנין ממנו**.

עוד יאמר לצאר המשנה איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. ובמדרש שמואל דייק למה האריך בלשונו לומר איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם, היה לו לאחוז דרכו בקצרה ולומר עשה דברים שהם תפארת לעושיה וכו'. גם צריך ביאור מה כוונתו צאמרו שיבור לו האדם. ואפשר לומר ביאור הדברים, צהקדם לעורר ולהזהיר על המנהג הרע אשר נפרץ בקרב רבים מההמון שאין משיאין את בניהם צהגיעם לפרקס, צאמרים כי צראשונה צריך לכוון לו פרנסה צטובה, כי צאם אין לו מקור למחייתו, מהיכן יפרנס משפחתו אחרי נישואיו, וצתואנה זו הם מצליים ימיהם עד שמגיעים לשלישים שנה ויותר ועדיין לא נשאו. והגם שמצינו לחכמינו ז"ל צכמה מקומות שעל האצ מוטל החיוב להמציא לצנו מקום פרנסה, וכן אמרו (אבות פ"ב מ"ב) טוב תורה עם דרך ארץ וכו', מכל מקום המתצונן צסדר הגמרא ישכיל על דבר אמת מה להקדים ומה לאחר, דהכי איתא התם (קידושין כ"ט ע"א) תנו רבנן האצ חייב צצנו וכו' ללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות. הרי שחיוב לימוד אומנות הוא אחרי הנישואין כסדר הגמרא שהקדימו נישואין ללימוד אומנות...

וזאת אפשר לרמוז בדברי התנא איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם, דמלישנא דמתניתין דנקט דרך ישרה, מוכח דישנה דרך אחרת שניתן ללכת צה, אלא שאלתו איזוהי הדרך הישרה צצצ' הדרכים שראוי והגון להתנהג צה כפי הסדר שקצנו חכמים, לזאת אמר שיצחור לו אותו הדרך שהיא תפארת לעושיה, היינו צצתחילה לימוד תורה וישא אשה שהיא תפארת לעושיה, צצכך הוא מקיים מצות צוראו, ורק אחרי כן ותפארת לו מן האדם, היינו שילמוד אומנות, או יקצע לו יסוד לפרנסתו ופרנסת אנשי ציתו שהיא תפארת לו מן האדם, שלא יהא צריך להטיל עצמו על הציבור.

מהר"י ט"ב ערה-דעו

מהר"י ט"ב

לעושיה, היינו שהיא לו לשם ולתפארת צעליונים (ראה בפנים עפי"ד המדרש (כ"ד פנ"ט ה') נתיפית בעליונים), זאת ועוד אחרת ותפארת לו מן האדם, שעל ידי השפעתו יהיו צני אדם נמשכים לעצוד את ה', וזה יהיה לו תפארת מן האדם, שהרי מה שהצטריות מתעוררים צהשפעתו, מרצה זכותו עד אין סיעור, ועל ידי כך זכותו עומדת לעולם.

איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. יתצאר צדרך מוסר, דהנה ראוי לעורר על דבר אשר נתרשלו הרצה צעלי צמים מלהחזיק ידי התלמוד תורה שנתמוטט יסוד קיומה, הלא זה עיקר קיומנו והחזקתנו בגלות המר והארוך הזה, כאמרים ז"ל (שבת ק"ט ע"ב) כי צהצל פיהם של תינוקות של צית רצן העולם עומד... וצאמת ראוי להם לעשת חשבון כי הנותן צנו ללמוד אצל מלמד מיוחד, משלם כפלים או שלש פעמים ככה, וצכל זאת הוא משלם הכל מרצונו הטוב, ואילו השולח צנו לתלמוד תורה שאין מחייבין אותו אלא השליש, וגם צזאת הוא מתרשל מלתת כאשר הושט עליו.

ואפשר להסביר סיבת הדברים שמתרשלים כל כך לשלם לתלמוד תורה, כי צאם צנו לומד צתלמוד תורה, אזי צאותו ממון שהוא משלם, לא צלצד לצנו הוא מטיב ומצכה, אלא זוכים עמו כל התלמידים ילדי

התלמוד תורה שאותו הממון מסייע להחזיק התלמוד תורה, ובעבור שכל כך גדולה הזכות, מתגבר היצר ביותר למונע את האדם מלפרוע חוצו. מה שאין כן אם צנו לומד אצל מלמד מיוחד שאין יוצא מאותו הממון טובה כי **אם לעצמו צלצד**, משום כך אין הסתם היצר הרע גדולה כל כך.

וזאת אפשר לומר בדברי התנא איזוהי דרך ישרה וכו' **כל שהוא תפארת לעושיה**, וגם ותפארת לו מן האדם **סיהיו אף אחרים נהנין ממנו**.

עוד יאמר לצאר המשנה איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. ובמדרש שמואל דייק למה האריך בלשונו לומר איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם, היה לו לאחוז דרכו בקצרה ולומר עשה דברים שהם תפארת לעושיה וכו'. גם צריך ביאור מה כוונתו צאמרו שיבור לו האדם. ואפשר לומר ביאור הדברים, צהקדם לעורר ולהזהיר על המנהג הרע אשר נפרץ בקרב רבים מההמון שאין משיאין את בניהם צהגיעם לפרקס, צאמרים כי צראשונה צריך לכוון לו פרנסה צטובה, כי צאם אין לו מקור למחייתו, מהיכן יפרנס משפחתו אחרי נישואיו, וצתואנה זו הם מצליים ימיהם עד שמגיעים לשלישים שנה ויותר ועדיין לא נשאו. והגם שמצינו לחכמינו ז"ל צכמה מקומות שעל האצ מוטל החיוב להמציא לצנו מקום פרנסה, וכן אמרו (אבות פ"ב מ"ב) טוב תורה עם דרך ארץ וכו', מכל מקום המתצונן צסדר הגמרא ישכיל על דבר אמת מה להקדים ומה לאחר, דהכי איתא התם (קידושין כ"ט ע"א) תנו רבנן האצ חייב צצנו וכו' ללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות. הרי שחיוב לימוד אומנות הוא אחרי הנישואין כסדר הגמרא שהקדימו נישואין ללימוד אומנות...

וזאת אפשר לרמוז בדברי התנא איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם, דמלישנא דמתניתין דנקט דרך ישרה, מוכח דישנה דרך אחרת שניתן ללכת צה, אלא שאלתו איזוהי הדרך הישרה צצצ' הדרכים שראוי והגון להתנהג צה כפי הסדר שקצנו חכמים, לזאת אמר שיצחור לו אותו הדרך שהיא תפארת לעושיה, היינו צצתחילה לימוד תורה וישא אשה שהיא תפארת לעושיה, צצכך הוא מקיים מצות צוראו, ורק אחרי כן ותפארת לו מן האדם, היינו שילמוד אומנות, או יקצע לו יסוד לפרנסתו ופרנסת אנשי ציתו שהיא תפארת לו מן האדם, שלא יהא צריך להטיל עצמו על הציבור.

פרק ב (א) איזוהי כו'. והוי זהיר כו'. לפי שהדרך שיכרוז לו כו'. הוא דבר הרשות וענה טובה הוא דקמ"ל, אבל אינו מחייב לאדם צדק. ואילו והוי זהיר כו' מחייב הוא לאדם שיהא זהיר כו' לכך היתה תחלת דברי פיהו איזוהי דרך שיכרוז בלשון נסתר, ואח"כ

והוי זהיר בלשון נוכח לחייבו

צדק. ד"ח: (ב) והוי כו'. לענין

זהירות להיות זריז ומהיר

במנוה קלה כמו שהוא זריז

ומהיר במנוה חמורה הוא

אומר ומזהיר, לפי כו'. לא שר"ל כשיבא לידך שתי מנוה

האחת קלה והאחת חמורה ואין לאל ידך לעשות שתייהן כאחת

שלא תעצוב הקלה ותעשה החמורה, קזה אין השכל סובלו, אלא לענין זהירות בלבד הוא אומר. וכל אחת ואחת בשעתה.

ד"ח: (ג) וז"ל הר"מ, מנוה עשה לא התבאר שכן כל אחת מהן מה היא אלל הש"י. וניחא דהא נמלא למען ירבו ימיכם

וגו', למען ייטב לך, למען יאריכון ימך. ובד"ח מפרש, שלענין הטורח והזריזות וההולאה אומר שאין אתה יודע, דלפוס

נערא אגרא כו'. ועתוי"ט: (ד) מתן שכרן. יש שכן לפעולתך מהש"י כו'. וכמו מי שצוה למלך ושכן הפעולה קלוה.

ולפי שהיה נאותה לו למלך או מלך אחר נותן המלך יותר ויותר מן הקצוב לשכן הפעולה ושכן כזה אינו ראוי להקראות

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

אצור החכמה

והוי זהיר (א) במצוה קלה

בבחימורה (ב), שאין אתה יודע

מתן שכרן של מצות (ד).

ומלקות. העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

מן הראוי. ותפארת לו מן האדם, שזני אדם מפארים אותו שנותן כמו שראוי לו ליתן. וכן הדין בכל שאר המדות: שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. לא נתפרש צמורה שכן המקיים מצות עשה (א), ולא עונש המצטל מעשותן. דאילו עונשן של מצות לא תעשה מפורשין הן, סקילה, שריפה, הרג, וחנק, כרת, ומיתה צידי שמים, ומלקות. העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

העונש הקל לעצירה קלה, והחמור לחמורה:

רבינו יונה

והוי זהיר במצוה קלה במצוה חמורה שאין אתה יודע

מתן שכרן של מצות. אף על פי שנתגלה אלינו

העונשין מן העבירות שמהן שהן בכרת, ויש במיתה בידי

שמים. כרת הוא וזרעו נכרתין, מיתה ביד שמים הוא לבדו

נכרת, ויש מיתה בידי אדם שהם ד' מיתות בית דין, ויש

בלאו שהוא מלקות ארבעים, ועובר על דבריהם מכין אותו

מכות מדרות מדרבנן, אך לא נתפרש אלינו שכר המצות, לא

בקלות ולא בחמורות. ומשלו חכמים (פס"ר פ"ג ד') משל למה

הדבר דומה, למלך שמסר פרדס לעבדיו לנטוע בו אילנות,

ואילו היה מודיע להם מתן שכרן, היו כלם מטריחים באותם

ששכרן מרובה ונמצא הפרדס חסר מן האחרים, כך אילו היה

הקב"ה מודיע מתן שכרן של מצות היו עושין החמורות

ששכרן מרובה ומניחין הקלות ששכרן מועט, ולא היה

האדם שלם במצות. ומזה הטעם לא יבא להקל במצות ותיקן

נפשו אותם, לפי שאינו יודע אי זו קלה ואי זו חמורה. אבל

רבינו הקדוש ע"ה הפליג בדבריו ונתן טעם לדבר חזק מזה,

ואמר שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות כמה הוא

גדול, שאפילו מצוה קלה, שכרה גבוה עד למעלה, והוי

זהיר שלא תפסיד ריוח גדול כמותו, כענין שאמרו (חולין קמ"ג

ע"ה) כי יקרא קן צפור לפניך וגו' שלח תשלח (דברים כג ו'),

אם מצוה כאיסור אמרה תורה, למען ייטב לך והארכת ימים,

למען ייטב לך, לעולם שכלו טוב, והארכת ימים, לעולם

שכלו ארוך, קל וחומר למצות חמורות שבתורה.

היכן כחן של מצות מגיע מרוב מתן שכרן, כאמרו (ישעיה סג ז) עין לא ראתה אלהים וזולתך, וכתב הרמב"ם ז"ל כל העושה מצוה בתקנה,

יש לו חלק לעולם הבא, ואם כן למה נולול במצוה הקלה כיון שתוריש עולם שכולו ארוך, ולמען גדול לא נתפרש בתורה שכר המצות,

שהוי עובדים האנשים על מנת לקבל פרס הקצוב, ואף על פי שהם יודעים השכר טוב אל המתהלכים לפניו, הפרש גדול יש בין עובר

לדבר קצוב לעובר על בלתי מפורש, שזה מאמין אמונה חזקה בבעל הבית ואוהב אותו, וזה אוהב את עצמו.

ואולי כי על זה כיון התנא באומרו על מנת לקבל פרס שהוא הקצוב, ואם לא כן יסתור זה התנא דברי האומר (אבות פ"ג מ"ח) אם

למדת תורה הרבה וכו', וכן אומר (שם ס"ג מ"ד) ודע לפי מי אתה עמל, ובפירוש הזה דבריהם משוקדים כפתור ופרח. ואצל

המשל שאמרו ז"ל למלך ששבר פועלים, נ"ל הפסד גדול היה נמשך אם היה שבר המצות מפורש, שהוי רצים האנשים אחרי החמורות,

וכאילו אומרים שאינם עובדים לאהבת השי"ת רק לשכר המצוה וכדי בזיון וקצף, שיותר ראוי שיענש המצווה בדבר קל, ולא עשאו מן

מהר"י יעב"ץ

יוסף למימר אין שיעור למתן שכר, אמר רב יוסף וכל המצות יש שיעור למתן שכר והא תנא הוי זחיר, אלא אמר אביי אפילו גדול אצל קטן, וכבר ישולל מזה המאמר פירוש אחר וזלית מה שפירשתי.

המצווה בדבר המור, כמ"ש ז"ל לענין ציצית בזמן הזה, אמר (מהלל קט' ו) אז לא אבוש בהביט אל כל מצותך, פירוש לפי שקיים את כולן, וכשיביט כל מצוה בכתוב לא יבוש. ובמסכת נדרים בפרק אין בין המודר (ל"ט ע"ג) תנא ביקור חולים אין לו שיעור, סבר רב

ישמח משה

זשני פנים, שזאמת כתיב שכר ועונש האמימי, כי שלום הוא צרכה האמימית לעולם הצא, כאמור (ישעיה נז ב) יצא שלום ינחו על משכנותם, וכמאמר רבי שמעון בן חלפתא לא מנא הקצ"ה כלי מחזיק צרכה וכו', אחר מאמר רבי יהושע בן לוי צש"י עולמות (עוקצין פ"ג מי"ב), וכן כתיב ויספתי ליסרה, ולא נתפרש מה, וקאי על עונש עולם הצא, או שריון לתירוץ הרמז"ס כי שום שכר לא נתפרש צמורה אף שכר גשמי, כי אין לעבוד על מנת כן, רק הוא יעוד שיקייע הקצ"ה להצא לטהר, והיינו אס שמוע תשמע, והעונש הוא רק התעוררות. והיינו דברי ר' מנחם חשכני וכו' ונתתי שלום, והוא אין מדת שכר רק הסרת המעיקים כאמור, ואס לא תשמעו ויספתי ליסרה, ואס הוא צדך עונש היה ראוי להיות רק צמדה וצמשקל כי אין עול, ולא צדך הוספה, רק הוא צדך התעוררות ומעורר כל כך עד שימעורר. והנה לי נראה עוד ליישז על קושיא זו, כי השכר הוא דבר שאין לו תכלית ואיך יתפרש, לכך לא נתפרש רק היעוד כמ"ש הרמז"ס, והעונש לא נאמר רק צדך התעוררות כמ"ש.

יש"מ בחוקתי לח:

והנה נקדים עוד מה שפירשתי על המשנה והוי זחיר במצוה קלה וכו', שאין אתה יודע מתן שכר של מצות. כי יש שני מיני קיצול שכר ודוק, וכן בעצירות. והנה עוד יש לפרש על פי האמור שהצקות שצמורה הוא הנותנת שכר, ואל תביט לקוטן המורה, רק לגדול הדצקות שנה, ולכן לא נתפרש שכר מנות צמורה. והיינו מתן שכר של מצות, שהמורה כפי מה שהיא בעצמותה נותנת שכר צעממה ולא שהיא קלוצ, וכזה אמר דוד שהיה היצר מתחיל להטעותו לומר שאין שלימות האמימי תולה במנות המורה, דהא אין מפורש בהן רק שכר גשמי, וכזה פירש העקדה לדרכו עיין עליו. ואס כן לדעתו זה לא היה הדצקות כל כך גדול, כיון שאין זה השלמות והרצון האמימי, אצל עלה דעתו מתן שכר של מצות כאמור, וכן הפסידן של עצירות, ואס כן אינו קלוצ ולכן לא נתפרש צמורה, וצאמת הוא השלימות האמימי, ועל ידי כך ואשיצה רגלי מטעות היצר, והשגה זו צא לו על ידי דצקות, והיינו חשכני דרכי, ודוק. וכזה הס דברי ר' הונא צשס ר' אחא ודברי ר' מנחם, הס גם כן תירוצן על קושיא זו. ויש לפרש

יין הרקח

ידוע מה שכתב זקני מהרש"א ז"ל במסכת סנהדרין (נ"ד ע"ב) הטעם דאין עונשין מן הרין, משום חומרא דהוא הנותנת דלא ניהא דתהוי ליה כפרה, אם כן לא יודע מעונש הקל לא מלקות ולא מיתה קלותה אם מקיימה, דיש לומר דהיא הנותנת וכו', כנ"ל והבן. - ועל פי זה מבואר הוי זחיר במצוה קלה עונשיה בבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכר דייקא, כי אף אם אתה יודע עונשן, אין אתה יודע מתן שכרן, דילמא הוא הנותנת כנ"ל.

ועד השלישי אני בא לפרש על פי זה מ"ש לפרש הפסוק (מהלל סג יג) ולך ה' החסד וכו'. כי שכר מצוה מצוה (אנוט פ"ד מ"ט), ונמצא הולך עד אין סוף, ואין אין סוף גדול מאין סוף. - ועל פי זה יתבאר הוי זחיר במצוה קלה בבחמורה, אף שמצד עצמה ודאי להחמורה ודאי יש שכר מפי, מכל מקום אין אתה יודע מתן שכר של מצות, ר"ל מה ששכרן של מצות נותן שכל שכר נותן שכר, ואם כן הוי עד אין סוף, ואין עד אין סוף גדול מאין סוף, ונמצא כולן שווין. והשתא מדויק דאמר מתן שכרן, ולא אמר סתם שכרן, והוא פירוש נפלא במ"ה.

והוי זחיר במצוה קלה בבחמורה שאין אתה יודע וכו'. והנה יתכן שמגיע לו שכר אף שלא נגמר כשעושה מה שבבחו, אבל לא זה שאינו נזהר, אם כן זה שמגיע אף רק מצוה קלה, אם כן מפסיד הכל. אך שמא תאמר דהוי כקוצב לכל מצוה בפני עצמו, וכזה דתניא במסכת ע"א דף ס"ה ע"א בין מאה חביות במאה פרוטות, ובין חביות בפרוטה, לזה אמר שאין אתה וכו', שאין כאן קצבה לכל מצוה, רק בדרך כלל אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, אף שיש שכר לכל מצוה, כיון שאין אתה יודע, אם כן הרי לא נקצב רק הוא בדרך חסד ואינו לפושעים, רק אם שב, דאין דבר עומד בפני התשובה (ירושלמי פאה פ"א ה"ב), והבן. או יאמר שאין אתה יודע. מלשון וידע בהם את אנשי סוכות (שופטים ט טז). שלא תשבר מתן שכרן, שאם תפשע, תשבר הכל, והבן.

או יאמר והוי זחיר במצוה קלה בבחמורה וכו', כבר פירשתי על פי לעולם יראה האדם את עצמו כאלו חציו זכאי וכו' (קידושין מ' ע"ב). ועוד נראה לפרש כי השכר אינו ידוע, אבל העונשים מפורשים. ולכאורה ידעת הפכים בשוה, אך